

Sandurska O.V. Vladimir Grigoryevich Shuchov – engineer-inventor of genius, creator of Stanislav-Adziogol lighthouses

In the article the characteristic of main biographical data of Vladimir Grigoryevich Shukhov is given. The author of the article outlines his key achievements in the area of railway and pipe line transport, raising bridges and electricity transmission towers, and also considers the inventor's unique reticulate construction and its use in building different engineering structures. Special attention is paid to V.G. Shukhov's creating Stanislav-Adziogol Lighthouse – one of the highest lighthouses in Europe. Also, the author determines the role of lighthouses in navigation.

Keywords: V.G. Shukhov, lighthouse, hyperboloid, oil-pipeline, Stanislav-Adziogol.

УДК 94(477):746.7

Сасно І.Ф.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПЛЕТІННЯ В УКРАЇНІ

У статті розкриваються історичні аспекти розвитку традицій художнього плетіння в Україні як виду мистецтва, що актуальне в сьогоденні. На основі аналізу документальних матеріалів та їх узагальнення висвітлено загальну концепцію розвитку традицій і техніки художнього плетіння. В статті показано загальну концепцію художнього плетіння, як особливого виду мистецтва, а також як науково-художню систему виявлення художніх, типологічних особливостей оздоблення народного житла та можливостей використання плетіння з натуральних матеріалів в сучасному дизайні середовища.

Ключові слова: художнє плетіння, техніка плетіння, мистецтво, наука, освіта

Одне з найдавніших ремесел є плетіння, яке виникло раніше, ніж обробка металу і дерева. До наших часів збереглися свідчення про плетені вироби ще з античної епохи. Художнє плетіння виробів з рослинних матеріалів, таких як лоза, рога, солома, відома українцям з давнини, але зразки минулих часів, завдяки недовговічності таких матеріалів, практично не збереглися. Отже, можливо припустити, що видита мистецька виразність солом'яних, рогастих, лозяних предметів, які були поширені в Україні XVIII–XX ст., побутували і набагато раніше. Деякі аспекти проблеми викладені в працях Д.П. Кривавича, Г.С. Меднікової, М.Р. Селівачова, Р.В. Чугай та ін. [3–7], де проводиться аналіз художнього плетіння, але багатовисхідні матеріали не дають повного уявлення про загальну концепцію та історичний розвиток цього мистецтва.

Необхідно зазначити, що народна творчість являє собою історичну основу, на якій фундаментально розвивається і світова культура як форма суспільної діяльності та суспільної свідомості. Традиційне плетіння за своїми функціями охоплює широкий спектр предметів від дрібних виробів до меблів та елементів будівництва і транспортних засобів. Плетіння має особливі художні, мистецькі риси, а саме: ритмічні повторення у переплетеннях, ажурність, фактуру, кольорові поєднання природних матеріалів. На сьогоднішній день плетіння з рогастих та лози стало одним з конкурентних напрямів народного промислу, а вироби, які виготовлені

плетінням, мають успішну реалізацію на внутрішньому і зовнішньому ринку і є перспективним видом мистецтва [5; 6].

Художнє плетіння з природних матеріалів (рогози, лози, соломи), за думкою деяких дослідників, являється першоджерелом ткацтва і виготовлення кераміки, і належить до первісного виробництва. В часи Античності для плетіння використовували пруті кущів і дерев, їх коріння, була поширена каркасна техніка плетіння, а кошики різної форми та призначення стали основою типологічного напрямку плетеного виробництва. Завдяки майстерності у виконанні і досконалості форми та вигадливості мережива багатьох видів переплетень, безліч з плетених виробів були на рівні античної кераміки. Деякі вироби з лози, які знайдені під час розкопок античних міст Північного Причорномор'я близькі за формою та технікою виконання до виробів лозоплетіння на території України XVIII–початку XX ст., що вказує на спадкоємність культурної майстерності і традиційність ремесла [1; 6].

Мода на різноманітні плетені вироби зберігалася і впродовж Середньовіччя. Внаслідок нестачі металу та повільного розвитку керамічного виробництва у X–XII ст. плетений посуд використовували всі верстви населення, а вже в часи пізнього Середньовіччя і Відродження в побуті заможних поширився срібний посуд з імітацією техніки «скань». Наприклад, на початку XVIII ст. ажурні, порцелянові кошики виготовляла мануфактура Мейсена (Німеччина). У кінці XVIII ст. виробництво такої продукції розповсюдилося на всі європейські порцелянові мануфактури [2].

У XV–XVI ст. в Україні займалися плетінням капелюхів з соломи – брилями (типовим літнім головним убором українських селян), а найдавніші пам'ятки українського плетіння, що збереглися, сягають XIX ст. та зберігаються у музеях Львова і Києва. Формою і технікою плетіння ці вироби подібні на більш давні. Одним з найважливіших джерел пізнання історії плетених речей початку XIX ст. і особливостей їх використання на Поділлі та в Карпатах, стали акварелі львівського художника Ю. Глоговського. Цей митець, зображуючи людей у народному одязі, як доповнення до образу змальовував плетені кошики, решета, брилі, якими користувалися у побуті селяни і міщани. Гологовський Юрій (Єжи) Якович (1777–1838) – видатний художник, архітектор, етнограф, представник польського роду Глоговських. Юрій Якович був всебічно обдарованою людиною, займався інспекторатом новобудов Галичини і Буковини, вплинув на містобудування і охорону пам'яток старовини, як художник працював в різноманітних жанрах і техніках. Серед художніх напрацювань Ю. Глоговського – цикл акварелей «Український народний одяг» (1834–1836), який тематично поділений на «Галицькі одяги», «Українські одяги», «Львівські одяги» тощо. У своїх творах з документальною точністю зафіксував особливості одягу українського народу, де увага приділена і плетеним виробам

(«Селянка з Бродів», «Селянин з-під Рави» та ін.). Для своїх творів Ю. Глогівський використав гравюри Т. Калинського і Я. Норблена [2–4].

У плетінні кінця XIX ст. намітилося три шляхи. Перший – виготовлення сільськими майстрами виробів, переважно брилів, кошиків, посуду, рибальського спорядження, другий – виробництво міськими майстрами плетених виробів в стилі модерн, третій – розширення асортименту плетених виробів за рахунок виробництва предметів для обладнання інтер'єрів, виготовлення меблів і малих архітектурних форм [5]. З XX ст. активізується виробництво плетених виробів, створюються нові підприємства, заснуються фабрики з механізацією праці, де увагу звертають на конструювання предметів, їх естетичну і функціональну форму.

Рогозоплетіння і лозоплетіння головним чином розповсюджувалось у місцевостях біля озер та річок, а вироби з соломи традиційно використовувалися в місцях вирощування жита і пшениці. В Карпатах і Поліссі сировиною для плетіння слугували гілки ліщини, коріння сосни тощо. Найбільші центри плетіння були зосереджені у Київській, Полтавській, Чернігівській, Волинській губерніях, Галичині. У 1880-х роках були засновані школи і навчальні майстерні з цього напрямку мистецтва, які сприяли розвитку техніки і промислу плетіння з природних матеріалів. Одна з таких шкіл була створена в 1879 р. у с. Нижнів Івано-Франківської області, а згодом такі школи-майстерні відкрилися в с. Сокирчентці (1900) Львівської області, м. Сторожинець (1891) на Буковині. Подібні школи-майстерні діяли у Києві, Черкасах, Полтаві у кінці XIX ст. Вже з 1905 р. вищі кошикарські курси були відкриті у Львові, де майстри навчали близько 30 учнів [3; 5]. Важливу роль у популяризації та розповсюдженні плетених виробів відігравали виставки–ярмарки в Харкові (з 1849), Полтаві (з 1837), Києві (з 1852), а на заході України цим займалися етнографічні виставки у Львові (з 1877), Тернополі (з 1887) тощо. В 1890-х роках лозоплетіння широко розвивалося в Корсунь-Шевченківському, а на Чернігівщині збудували лозопарильний завод.

В Корсунь-Шевченківській школі лозоплетіння, яка вважається однією з перших таких шкіл, викладали кращі спеціалісти цього ремесла з Німеччини і Франції. Наприклад, Чернігівський лозопарильний завод до 1940 року забезпечував сировиною не тільки місцеву промисловість, але й західноєвропейські держави. Ще у 1950 році лозоплетільними артілями України випускалося 33% загальної кількості плетених виробів і 64% плетених меблів СРСР. Сьогодні залишилися підприємства, які зберігають і розвивають українські традиції плетіння (Корсунь-Шевченківська фабрика «Корсуньчанка», Боромлянська фабрика «Іва», Великобагачанська фабрика «Веснянка» тощо). Майстри народної творчості працюють над новими технологіями і експериментують з різними матеріалами в мистецтві плетіння, чим збільшують асортимент виробів.

Після історичного аналізу розвитку плетіння на теренах України, можна зробити висновок, що вже на початку ХХ ст. в Україні функціонувало більше десяти приватних майстерень і декілька фабрик, які виготовляли плетені вироби. Найбільші такі фабрики знаходились в Корсуні і Цюрупинську.

Сьогодні в Україні функціонує понад 30 підприємств художнього плетіння та чимало осередків, які працюють за принципом домашнього промислу, пов'язані з ринком і користуються зростанням попиту на оригінальні вироби, які вони впроваджують у виробництво. Фабрики та майстерні лозоплетіння є у Чернігові, Хусті, Корсуні-Шевченковому, Тячеві, Боромлі (Сумська область), Ізі (Закарпатська область). Плетіння з соломи, рогози, листя качанів кукурудзирозвивається завдяки індивідуальній праці майстрів, які не входять до підприємств художніх промислів. Визначними центрами рогозоплетіння стали села Львівської області (Вільшаниця), Тернопільської області (Бутин, Хотовиця, Пишківці), Полтавської області (Городище) тощо [5]. Таким чином, у 1980-х роках плетіння набуло популярності як вид художнього промислу та увійшло до основної групи ремесел.

Вироби майстрів України завжди відзначалися тонкістю і вишуканістю роботи. В останні роки попит на плетені вироби зростає, і як результат цього Національна спілка майстрів народного мистецтва України разом з Управлінням культури і туризму Чернігівської облдержадміністрації у 2007 р. вперше провели I Всеукраїнський симпозіум лозоплетіння. В симпозіумі прийняли участь провідні і молоді майстри з Києва, Чернігівської, Запорізької, Харківської, Дніпропетровської та інших областей України.

Традиційно, нині склалося, що плетені меблі встановлюються в соляриях, двориках і тощо. Окремі предмети гармонійно вписуються в спальні, холи і вітальні з каміном, але сьогодні плетені вироби популярні не тільки серед дачників, а також у городян, завдяки можливості створити особливу атмосферу затишку і комфорту. Завдяки здатності приймати різні форми, ротангові меблі виглядають вишукано, а легкі і ажурні дивани є естетичними і функціональними. Плетені меблі виготовляються, в основному з ротангу, тому що саме цей матеріал завдяки унікальним пластичним властивостям відновив потяг до використання плетених меблів в Європі. Законодавницею моди в галузі плетіння стала Італія і сьогодні з ротангу виготовляють і офісні, і домашні меблі різних конструкцій, а також аксесуари та посуд. Для повного використання можливостей традицій плетіння з натуральних матеріалів в сучасному дизайні середовища необхідно обґрунтувати загальну концепцію художнього плетіння як особливого виду мистецтва України і вводити цю ідею у виробництво.

Для розвитку мистецтва плетіння в Україні існують всі умови, природа України щедро надає сировину для цього, а саме: очерет, лозу

тощо. При заготівлі цих рослин звільняється місце для порослі і попереджується заростання природних водоймищ, чим забезпечується очищення природи. Отже, плетіння не потребує вагомих матеріальних витрат і сприяє поліпшенню екології довкілля. Техніка плетіння базується на простих прийомах і не потребує складної інструментарію, що дає можливість виготовлення естетичних, функціональних виробів.

Література

1. Верман К. История искусства всех времен и народов. Искусство XVI-XX ст. – Москва: Астрель, 2001. – 944 с.
2. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств / Н.А. Дмитриева. – Москва, 2004. – 624 с.; Д.П. Крвавич, Г.Г. Стельмашук. Український народний одяг XVII-XIX ст. в акварелях Ю.Глоговського.– Київ: Наук. думка, 1988. – 272 с.
3. Крвавич Д.П. Українське мистецтво: Навчальний посібник. У 3-х част. – Львів: Світ. – 256 с.
4. Меднікова Г.С. Українська і зарубіжна культура XX століття. – К.: Знання, 2002. – 214 с.
5. Зузяк Т.П. Художнє плетіння з рослинних матеріалів в Україні XIX-XX століття (Історія, типологія, художні особливості): дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.06 / Львівська академія мистецтв. – Л., 2004.; Селівачов М.Р. Українське народне мистецтво лозоплетіння // Народна творчість та етнографія. – 1987. – № 3. – С. 42.
6. Храмова-Баранова О.Л. Перші уявлення з метрології та стандартизації в Причорномор'ї, зарубинецькій і черняхівській культурах // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2011. – Т. 154. – Вип. 142: Історія. – С. 109–112.
7. Чугай Р.В. Художнє плетіння з лози, рогами та соломи // Народне декоративне мистецтво Яворівщини. – К., 1979. – 128 с.

Саенко І.Ф. Исторические аспекты развития плетения в Украине

Традиції художественного плетения XVIII–XX ст. как вида искусства актуальны на современном этапе. На основе анализа документальных материалов и их обобщения отражена общая концепция становления традиций художественного плетения в Украине в мировом контексте. В статье показана общая концепция художественного плетения как особенного вида искусства, научно-художественной системы нахождения художественных, типологических особенностей интерьеров и возможности использования традиций плетения из натуральных материалов в современном дизайне среды.

Ключевые слова: художественное плетение, техника плетения, искусство, наука, образование.

Saenko I.F. History of development of wickerwork in Ukraine.

Traditions of artistic wickerwork of XVIII–XX of century as to the type of art actual in present time. On the basis of analysis of documentary materials and their generalization

general conception of becoming of traditions of artistic wickerwork is reflected in Ukraine in a world context. General conception of artistic wickerwork is shown in the article, as the special type of art, and also as a single scientifically-artistic system of exposure of artistic, typology features of finishing of interiors of folk accommodation and possibilities of the use of traditions of wickerwork from natural materials in a modern design.

Keywords: *art weaving, technic weaving, art, science, education.*

УДК 656.2 (03)

Устяк Н.В.

РОЗВИТОК ВАГОНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ (20-30-ті роки ХХ ст.)

У статті висвітлюється процес розвитку вагонобудування в Україні у 20-30-роках ХХ ст. Показано, що Україна є батьківщиною нової галузі науки – науки про вагони. Усі теоретичні обґрунтування і висновки, покладені в основу теорії вагонобудування, перевірені тривалою експлуатацією вагонів на наших залізницях і численними експериментальними роботами.

Ключові слова: *залізничний транспорт, наука про вагони, перевезення, типи вагонів, техніка.*

Індустріалізація колишнього СРСР і розвиток сільського господарства на базі колективізації зажадали від залізничного транспорту гігантського збільшення розмірів перевезень за рахунок покращення організації роботи рухомого складу, поповнення вагонного парку, підвищення вантажопідйомності вагонів, ваги поїздів і швидкості руху з дотриманням повної безпеки перевезень.

У 1921–1922 рр. на вітчизняні залізниці поступили 4-вісні цистерни вантажопідйомністю 30–40 т. Будівництво вагонів вітчизняними заводами активно розпочалося у 1923 р. Спочатку технічне оснащення заводів того часу забезпечувало будівництво тільки 2-вісних критих вагонів вантажопідйомністю 20 т. Вони мали металеву раму з хребтовою балкою і металевий каркас кузова. Згідно своєї конструкції ці вагони мали перевагу над вагонами, побудованими до 1917 р.

З плином часу, після створення ряду нових вагонобудівних і реконструкції старих заводів у колишньому СРСР вагонобудування стало активно розвиватися. Розробка нових конструкцій великовантажних вагонів, як і організація їх виробництва на заводах розпочалася у 1924–1925 рр. У 1926 р. розгорнулося будівництво великовантажних вагонів.

Основними особливостями вітчизняного вантажного вагонобудування були: велика вантажопідйомність вагонів; спорудження 4-вісних вагонів; збільшення тиску від осі на рейки і на погонний метр колії; заміна несучих дерев'яних конструкцій на метал; спорудження вагонів спеціального типу з пристосуваннями для механізації навантаження і розвантаження; широке застосування зварювання; устаткування вагонів автогальмами і